

WARSZAWA SINGERA – WSZYSTKO ZACZYNA SIĘ OD SŁOWA

Biografie, fascynujące opowieści, osobiste wspomnienia, fakty i fikcja, kontrowersje i pojednania – spotkania z literaturą to podstawowy punkt programu Festiwalu Kultury Żydowskiej Warszawa Singera. Salonem Literackim prowadzonym w ramach wydarzenia kieruje **Remigiusz Grzela**, który zaprasza na niezwykle spotkania z pisarzami i ich twórczością w różnych formach i odsłonach.

Festiwal Warszawa Singera jest miejscem spotkania wszystkich tych, dla których świat jidysz jest ważnym elementem polsko-żydowskiego dziedzictwa. Z jednej strony odwołuje się do szeroko rozumianej tradycji żydowskiej, wzbogacanej wpływami wszystkich miejsc, narodów i społeczności, w których na przestrzeni wieków mieszkali Żydzi, z drugiej – do kultury bardzo współczesnej, inspirowanej zarówno dawnym dorobkiem Żydów, jak i powstającej na gruncie toczącego się nieustannie żywego dialogu w sztuce, literaturze czy muzyce. Co roku Fundacja Shalom – organizator festiwalu zaprasza widzów na spotkania ze znakomitymi pisarzami, artystami, naukowcami i umożliwia wspólną dyskusję, wymianę poglądów i wiedzy.

Tegoroczna, 21. edycja Festiwalu Kultury Żydowskiej Warszawa Singera odbędzie się w dniach 24 sierpnia – 1 września, w wielu miejscach stolicy. Sceny festiwalowe będą wypełnione zarówno dużymi, jak i kameralnymi koncertami, recitalami, spektaklami, pokazami filmów, wystawami. Wśród stałych punktów programu są spotkania wokół literatury i historii, wykłady, warsztaty czy spacerunki miejskie. Na scenach festiwalu zagospodarują artyści z m.in. Polski, Austrii, Niemiec, Serbii, Izraela, Stanów Zjednoczonych, Szwecji i Włoch. W programie znajduje się ponad 100 wydarzeń z rozpoczynającym festiwal koncertem nowojorskiego kantora Yaakova „Yanky” Lemmera i finałowym koncertem wirtuoza skrzypiec Ary Milikiana uznawanego za jednego z najlepszych muzyków klasycznych XXI w Teatrze Wielkim Operze Narodowej w Warszawie oraz corocznymi hitami festiwalu jak „W kuchni mamy Soni” w Tatrze Żydowskim, Szabat Szalom czy Noc Klezmerów na Placu Grzybowskim. Na deskach Teatru Żydowskiego będzie można zobaczyć takie spektakle jak: „Dybuk” czy „Circus Kafka”, „Houdini. Odyseja magiczna”, „Miasto bez Żydów”. Projekty Salon Literacki, Mistrzowie Czytają będą spotkaniami z wybranymi specjalnie na festiwal tekstami, ich twórcami i interpretatorami. Najważniejsze punkty literackiej odsłony 21. Warszawy Singera prezentuje kierownik literacki festiwalu – Remigiusz Grzela.

PROGRAM LITERACKI FESTIWALU WARSZAWA SINGERA 2024

Jacek Leociak „Podziemny Muranów” (wyd. Czarne)

Historia Muranowa zatoczyła łuk: od rajszych krajobrazów XVIII wieku do piekła Umschlagplatzu. Było tu tak pięknie, zrobiło się ponuro i strasznie. „Boże, gdzie jest Gęsia?” – pytał Joseph Tenenbaum, wypatrując wśród ruin getta śladów swojej ulicy. Jak wiele osób po wojnie na próżno szukał punktów orientacyjnych, które oznaczałyby miejsce wyburzonego życia. Jak dziś wyobrazić sobie dawny Muranów? Jacek Leociak odczytuje ten szczególnego rodzaju palimpsest – w miejscu-pogetcie zmieniła się przecież siatka ulic, ich nazwy, zbudowano nowe domy. Przywołuje tętniące kiedyś życiem targowiska przy Gęsiej i Świętojerskiej, tłoczne kamienice Nalewek, dawny plac Broni. Szczególnie skupia się na tym, co pod ziemią. Opisuje życie w getcie podczas powstania: przygotowywanie skrytek, schowków, schronów w piwnicach, wreszcie budowę podziemnych bunkrów. Przytacza historie niemych świadków Zagłady przechowanych w ruinach: błahych przedmiotów codziennego użytku, garnków, kluczy, zbutwiałego i nadpalonego dziennika. „Ślad ma

zostać ciśnięty pod koło historii, żeby je zahamować” – czytamy w relacji znalezionej w bańce na mleko zakopanej w piwnicy przy Nowolipkach 68. Jacek Leociak jak archeolog zbiera te ślady i nakłada obraz dawnego Muranowa na dzielnicę, która dziś tętni życiem, po to, by upamiętnić coś, co wymyka się wyobraźni.

Michał Wójcik „Rywka. Śmierć ze złotym warkoczem. Gry wojenne polskiego podziemia” (Wielka Litera)

Fascynująca opowieść oparta na faktach – o bohaterstwie, zdradzie i walce o wolność, rzucająca nowe światło na interpretację wydarzeń minionej epoki.

Rywka Tajtelbaum, ps. Wanda, Żydówka, komunistka, zaangażowana w walkę o niepodległość Polski. Od 1942 r. członkini Polskiej Partii Robotniczej. Działała w Specgrupie Gwardii Ludowej. Uczestniczka wielu akcji bojowych i likwidacyjnych. Była żywą legendą już w czasie wojny – prawdziwa artystka śmierci, zabija jak duch, działa z precyzją i bez litości. O jej brawurze krążyły zdumiewające opowieści. Jej dwa warkocze do kolan były znakiem firmowym podziemia. W czasie PRL jej legenda odżyła, stała się jedną z czołowych komunistycznych bohaterek, potem o niej zapomniano. Autorka legendarnych słów: Jestem Żydówką i komunistką, moje miejsce wśród najbardziej aktywnych bojowników przeciw faszyzmowi, za honor mojego narodu i ludzkości.

Wójcik rekonstruuje jej historię na podstawie dostępnych opracowań i nowych źródeł historycznych, ale odkrywa przy tym nowe karty, pokazując brutalny konflikt w łonie polskiego podziemia: A gdy już zacząłem poznawać tę historię, okazało się, że aktywność bohaterki tej książki, to tylko czubek góry lodowej. Bo głębiej jest piekielnie pogmatwana historia warszawskiej okupacji. Jest prawda i fałsz, zmyślenie i mit a wszystko splątane i zamrożone na kamień. Autor śledzi losy wszystkich postaci działających w Specgrupie Gwardii Ludowej, zadając pytania o infiltrację komunistycznych szeregów zarówno przez agentów Gestapo, jak i Armii Krajowej.

Na czym polegał konflikt wewnętrzny w PPR? Kto naprawdę stał za zabójstwem Marcelego Nowotki, założyciela i pierwszego sekretarza tej partii? Kto zdradził i dlaczego? Jak i dlaczego doszło do międzypartyjnej ugody i połączenia sił kontrwywiadów AK i GL? I jaka w tym wszystkim przypadła rola dziewczynie z warkoczami?

Beata Izdebska-Zybała „Anna i Jarosław Iwaszkiewiczowie. Sprawiedliwi wśród Narodów Świata” (Sedno Wyd. Akademickie)

Książka ujawnia nieznaną wątek w biografii Jarosława Iwaszkiewicza i jego żony Anny z czasów okupacji i Zagłady. Iwaszkiewiczowie czynnie zaangażowali się w niesienie pomocy ukrywającym się Żydom po tak zwanej aryjskiej stronie. Udzielali im schronienia, wspomagali materialnie.

Patrycja Dołowy „Pęknięte lustro. Próba portretu Adama Czerniakowa” (Wyd. Filtry)

Przejmująca opowieść biograficzna o wzbudzającym do dziś kontrowersje prezesie warszawskiego getta, Adamie Czerniakowie, który 23 lipca 1942, czyli dzień po rozpoczęciu przez Niemców Wielkiej Akcji Likwidacyjnej, popełnił samobójstwo.

Dołowy kreśli portret człowieka wielu zainteresowań, przedsiębiorcy, działacza, popularyzatora wiedzy, polityka, ale też zasymilowanego Żyda, rozmiłowanego w polskiej literaturze i poezji.

Przybliża nam historię człowieka rozdartego między polskością a żydowskością, który nie znajduje akceptacji ani wśród Żydów z powodu swojej asymilacji, ani wśród Polaków z racji swojego pochodzenia. Autorka skupia się przede wszystkim na okresie prezesury Czerniakowa w getcie i stawia pytania o to, czy rzeczywiście jego postawa wobec Niemców jest słusznie uznawana za uległą i czy w ogóle mamy prawo do ferowania wyroków na kims, kto znalazł się w sytuacji bez wyjścia, a i tak, na tyle, na ile mógł i umiał, próbował walczyć o godność mieszkańców dzielnicy zamkniętej.

Magdalena Huzarska-Szumiec i Nisia Horowitz-Karakulska „Nisia z listy Schindlera” (Wyd. Wielka Litera)

Osobiste wspomnienia Niusi Horowitz-Karakulskiej (siostra Ryszarda Horowitza), spisane przez Magdę Huzarską-Szumiec, przeplatają się w książce z literackim ujęciem losów bohaterki. Magda Huzarska-Szumiec zabiera czytelnika w najmroczniejsze momenty II wojny światowej, ukazując przeżycia Niusi jako dziecka w krakowskim getcie i dwóch obozach koncentracyjnych. Historia Niusi nie pozbawia jednak nadziei, jest też opowieścią o cudownym ocaleniu i powrocie do normalnego życia. „Nisia z Listy Schindlera. Historia ocalenia” to nie tylko świadectwo przeszłości. To również inspirująca opowieść o życiu, które triumfuje nad śmiercią, i o sile ducha, która pozwala przetrwać.

Bieta Ficowska i Cezary Harasimowicz „Bieta” (wydawnictwo Lira)

Uratowana z warszawskiego getta – najmłodsze dziecko ocalone dzięki Irenie Sendlerowej. Córka dwóch matek, żydowskiej i polskiej. Z wykształcenia – pedagog, z wyboru – dusza rogata. Żona poety, Jerzego Ficowskiego. Działaczka antykomunistycznej opozycji. W wolnej Polsce doradczyni i rzeczniczka prasowa ministra Jacka Kuronia.

Oto niepokorna Elżbieta Ficowska, sportretowana w książce Cezarego Harasimowicza, który ze swoją bohaterką odbył wiele pasjonujących rozmów. „Bieta” nie jest jednak biografią. „Bieta” jest powieścią. Powieścią czułą, choć nieekliwą; dramatyczną, ale i dowcipną. Powieścią o kobiecie, w której losie lub przeznaczeniu, jak zwał tak zwał, odciska się historia narodów na wieki ze sobą związanych, żydowskiego i polskiego.

Helena Lindskog „Miejsce urodzenia Dzierżoniów” (Wyd. Austeria)

Helena Lindskog (Stawska) – mgr inż. elektroniki, doktor i profesor ekonomiki przemysłu oraz licencjat nauk humanistycznych. W firmie Ericsson Helena odpowiadała za marketing i szkolenie na wszystkich rynkach świata, dając prezentacje po szwedzku, angielsku, hiszpańsku, francusku, rosyjsku i po polsku. W szwedzkiej administracji państwowej była dyrektorem technicznym, sekretarzem kilku komisji rządowych i reprezentantem Szwecji w Europejskiej Komisji i organizacjach standaryzacji IT i telekomunikacji.

Autorka książki Biedni i bogaci w czasie, ma na swoim koncie wiele artykułów, kronik i referatów. Zamieszkała od 1970 roku w Sztokholmie.

Powojenny Dzierżoniów oczami nastoletniej dziewczynki. Pełen emocji obraz prób budowania nowego życia przez Polaków przybywających do niemieckiego jeszcze chwilę temu miasta z rodziną historią w tle. „Moja pierwsza podróż rozpoczęła się późną wiosną 1946 roku w Iżewsku na zachód od Uralu, a zakończyła kilka miesięcy przed moim urodzeniem, latem 1946 roku, w Dzierżoniowie, starym, niedużym miście na Dolnym Śląsku, skąd niedaleko i do czeskiej, i do niemieckiej granicy” pisze w książce „Miejsce urodzenia: Dzierżoniów” Helena Lindskog.

Grzegorz Gauden „Polska sprawa Dreyfusa. Kto próbował zabić prezydenta?” (Wyd. Agora)

Wrzesień 1924 r. Do Lwowa przyjeżdża prezydent RP Stanisław Wojciechowski. Policja polityczna z Warszawy jest przeciwna wizycie – pamięta zamach sprzed trzech lat na Józefa Piłsudskiego. Strzelał – niecelnie – ukraiński student nacjonalista.

Tym razem ktoś rzuca bombę w powóz z prezydentem. Ofiar brak, ale tłum widzów w panice ucieka. Wśród nich student Stanisław Steiger, Żyd. Tancerka Maria Pasternakówna wskazuje go jako zamachowca. Lwowscy śledczy ogłaszają, że ujęli sprawcę.

„Żydzi chcieli zabić Prezydenta!” – obwieszcza prasa narodowa. Rozpoczyna nagonkę na Steigera i Żydów, mimo tego, że ukraińscy nacjonaści przyznają, że to oni stali za zamachem.

Kilka dni później w pierwszym procesie Steiger cudem unika kary śmierci. Po roku w drugim procesie, opartym na fałszerstwach wytworzonych przez śledczych a zdemaskowanych przez obrońców, zostaje uniewinniony.

Sto lat po tamtych wydarzeniach Grzegorz Gauden kreśli reporterski obraz będący także trzymającym w napięciu dramatem sądowym i politycznym bezlitośnie odsłaniającym oblicze antysemityzmu w II RP.

Sprawa Steigera jest uderzająco podobna do sprawy Alfreda Dreyfusa, Żyda, oficera armii francuskiej, fałszywie oskarżonego o szpiegostwo, która obnażyła francuski i światowy antysemityzm u progu XX wieku.

Szosza. Słuchowisko live

Słuchowisko na żywo w radiowej Trójce: „Szosza” Icchoka Bashewisa Singera oraz spotkanie z Meirav Hen, wnuczką pisarza

Reżyseria: Waldemar Modestowicz, adaptacja: Marta Rebzda, muzyka: Piotr Moss Spotkanie z Meirav Hen po zakończeniu słuchowiska poprowadzi Remigiusz Grzela

Studio im. Agnieszki Osieckiej, ul. Myśliwiecka 3/5/7

Wydarzenie zorganizowane we współpracy z radiową Trójką – Programem 3. Polskiego Radia

Partner wydarzenia: Stowarzyszenie Autorów ZAiKS

MISTRZOWIE CZYTAJĄ

ICCHOK BASZEWIS SINGER. OPOWIADANIA („PRZYJACIEL KAFKI” I „KABALISTA Z EAST BROADWAY” – PRZEKŁAD PAWEŁ SMOLEŃSKI)

W INTERPRETACJI EMILII KRAKOWSKIEJ

W 100. rocznicę śmierci Franza Kafki.

Baszewis Singer opowiada historię Dżaka Leviego, żydowskiego aktora z Warszawy, przyjaciela Franza Kafki. Levi, który istniał naprawdę, poznał Kafkę podczas występów w Pradze. Kafka pod wpływem spektakli żydowskich zaczął dramatyzować swoje teksty. A Leviego nie tylko często gościł

w swoim domu, ale też zaczął pisać jego biografię. Levi jest jedną z głównych postaci spektaklu Michała Walczaka „Circus Kafka”.

JÓZEF HEN „BOKSER I ŚMIERĆ”

W INTERPRETACJI KRZYSZTOFA GOSZTYŁY

W czasach, gdy do literackiego obiegu wróciła tematyka obozowa i wojenna, opowiadania mistrza krótkiej formy zaskakują świeżością. Józef Hen pokazuje, jak ekstremalne sytuacje ujawniają prawdę o człowieku. Sprawdzają każdego – także nas, czytelników. Czego będziemy oczekiwać od polskiego boksera, kiedy zmierzy się z komendantem obozu koncentracyjnego?

– Hitlera mam! – krzyknął. – Hitlera złapałem!

– O rany, Hitler! – wrzasnęliśmy.

Zbiegło się nas sporo, żeby popatrzeć na drania. Patrzymy; naprawdę Hitler, tylko mina już inna, dziadowska, całkiem na psy zjechał.

Stoimy, gapimy się na Hitlera, on na nas.

Nie trzeba wielkiej przenikliwości, żeby stwierdzić, że jego proza ma coś z siły Hemingwaya. Wolę Hena. Jest prawdziwszy.

Aleksander Jackiewicz (tygodnik „Film”).

Koledzy panu tego nigdy nie wybaczą. Za dobre.

Jan Brzechwa (wypowiedź po lekturze opowiadań autora).

Józef Hen (ur. 1923 w Warszawie) – autor kilkudziesięciu książek prozatorskich i scenariuszy, a także tomów wspomnień i dzienników. Wiele z jego dzieł zostało zekranizowanych, jak umieszczone w tym tomie opowiadania: „Bokser i śmierć”, „Krzyż walecznych” czy „Wdowa po Joczysie”, a także powieści: „Prawo i pięść” czy „Nikt nie woła”.

Partnerami wydarzenia są:

Samorząd Województwa Mazowieckiego

Stowarzyszenie Autorów ZAiKS

Dofinansowano ze środków:

Miasta Stołecznego Warszawy

Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury – państwowego funduszu celowego, w ramach programu „Muzyka” realizowanego przez Narodowy Instytut Muzyki i Tańca

dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej

Ambasady Izraela w Polsce

